

РОЗДІЛ 10

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ПРИВАТНОПРАВОВІЙ СФЕРІ

В. В. Булат

студ. III курсу

спеціальність «Право»

Науковий керівник: ст. викл. Є.М. Корнєєва

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «РЕГРЕС» ТА «СУБРОГАЦІЯ» У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Право на регрес нерідко перетинається з правом суброгації, тобто у кредитора не виникає право вимоги, яке має регресний характер, а до нього переходить вже існуюче у потерпілого право на відшкодування збитків від особи, яка заподіяла шкоду. Судова практика свідчить про неоднозначність тлумачення положень, пов'язаних із суброгацією та регресом, що і робить дослідження вказаного питання досить актуальним. Отже, виникає потреба в розмежуванні цих понять як на теоретичному так і на практичному рівні.

Перше на що потрібно звернути увагу це те, що Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) [1] не містить терміну «суброгація». У сучасному законодавстві України вказаний термін використовується лише в ст.269 Кодексу торговельного мореплавства України [2]. Разом з тим, механізм суброгації, не будучи прямо названим, отримав своє законодавче закріплення, як у ЦК України, так і окремих законах, наприклад, у ст.27 Закону України «Про страхування» [3]. Натомість поняття «регрес» набагато частіше використовується в цивільному законодавстві [4].

Така ситуація, в свою чергу, не сприяє правильному розумінню та однозначному застосуванню судами норм права. Тому, для розв'язання вказаної проблеми спочатку слід звернутись до визначення співвідношення понять «регрес» та «суброгація», що дозволить розмежувати їх правовий зміст та визначити випадки, в яких вони мають бути застосовані з огляду на їх правову природу [5].

Щодо правового змісту такого явища, як «регрес», яке також іменується «регресна вимога» або «зворотна вимога», то ст. 1191 ЦК України передбачає, що особа, яка відшкодувала шкоду, завда-

ну іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом. Щодо поняття «суброгація», то ми поділяємо думку О.Самбіра, який наголошує на тому, що суброгація – це перехід прав кредитора до третьої особи, який полягає у виконанні зобов'язання за боржника третьою особою із вступом зазначеної особи в права кредитора [4].

Задля порівняння та визначення співвідношення між цими поняттями, розглянемо їх спільні та відмінні риси. Насамперед, суброгація та регрес опосередковують економічні відносини, пов'язані з поверненням суб'єкту попередньо сплачених ним коштів іншому суб'єкту за рахунок боргу третього суб'єкта. А відтак цільове призначення обох правових категорій співпадає. І суброгація, і регрес виконують одну і ту ж функцію – дозволяють компенсувати витрати, проведені за чужий рахунок. Поряд із цим суброгація та регрес мають спільні елементи в підставах виникнення. Перехід зобов'язального права в порядку суброгації, як і регрес, неможливий без існування первісного зобов'язання. Вимога в порядку суброгації, як і регресна, припускає існування іншого зобов'язання, виконання якого й обумовлює виникнення у суброганта цієї вимоги [4].

Згідно з положеннями листа ВСУ від 19.07.2011 р. про узагальнення судової практики, зокрема щодо розгляду цивільних справ, що виникають з договорів страхування, зазначаються такі відмінності цих понять: а) при суброгації відбувається лише зміна осіб у наявному зобов'язанні (зміна активного суб'єкта) зі збереженням самого зобов'язання, а при регресі одне зобов'язання замінює собою інше, але переходу прав від одного кредитора до іншого не відбувається; б) регрес у страхуванні виникає стосовно вузького кола осіб, тоді як суброгація застосовується до будь-якої особи, відповідальної за настання страхового випадку; в) при суброгації перебіг строку позовної давності починається з моменту виникнення страхового випадку, у випадку регресу – з моменту, коли страховик виплатив відшкодування, тобто зазнав збитків [6].

Окрім того, Р. Кравченко додає, що при регресі страховик вправі задовольнити свою вимогу в повному обсязі, а у порядку суброгації страховик має право вимагати від особи, відповідальної за збитки, відшкодування суми в межах фактичних витрат [7]. Л.Тарасенко констатує висновки ВСУ і зазначає, що регрес регулюється загальними нормами цивільного права, а для суброгації

відповідно до ст. 993 ЦК України встановлений особливий правовий режим [8].

Право зворотної вимоги набуває особливого значення саме у страхуванні, що врахує специфіку страхових правовідносин та дозволяє якнайкраще захистити майнові права суб'єктів, у тому числі в судовому порядку. Право суброгації має дещо обмежені випадки застосування та використовується виключно у майновому страхуванні, тоді як право регресу може бути застосоване в будь-якій ситуації відшкодування шкоди третьою особою, крім випадків, коли вимога має бути реалізована через суброгацію [5].

Таким чином, під час розгляду справ про страхування, у яких має місце вимога страховика до заподіювача шкоди, суди мають чітко розмежовувати випадки звернень у порядку регресу від процедури суброгації. Але з аналізу судової практики можна зробити висновок, що суди часто не розрізняють поняття «суброгація» та «регрес», прикладом чого є Постанова ВСУ від 05.04.2017 № 6-2806цс16 [9]. За даним рішенням між двома суб'єктами, один з яких не був застрахований, сталося ДТП з вини власника не застрахованого авто. МТСБУ звернулося до суду з позовом про відшкодування страхової виплати в порядку регресу. Місцевий суд вирішив, що в даному випадку має місце суброгація, а не регрес, оскільки відбулася заміна кредитора: страхувальник передав страховикові, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, право вимоги до особи, відповідальної за завдані збитки, і тому перебіг позовної давності починається від дня настання страхового випадку. У зв'язку зі впливом позовної давності, у задоволенні позовних вимог було відмовлено. Натомість суди апеляційної та касаційної інстанцій, з якими погодився і ВСУ вказали на те, що підпункт 38.2.1 пункту 38.2 ст. 38 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» визначає право МТСБУ після виплати страхового відшкодування подати регресний позов до особи винної у ДТП. Отже, в даному випадку має місце регресний порядок відшкодування [10].

На основі аналізу чинного законодавства, судової практики його застосування та доктринального тлумачення зазначимо, що «суброгація» та «регрес» це відмінні поняття, які відрізняються за правовою природою, своїми конструкціями, колом суб'єктів, початком перебігу позовної давності та правовими наслідками. Одночасно наявність спільних ознак зумовлює необхідність чіт-

кого розмежування цих понять як на рівні загальних положень про зобов'язання, так і в окремих правовідносинах (зокрема страхування).

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-15 (зі змін. та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Назва з екрана.
2. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95-вр (зі змін. та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
3. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-вр (зі змін. та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
4. Самбір О. Суброгація та регрес: до питання про співвідношення понять [Ntrcn]/ О. Самбір // Університетські наукові записки. – 2013. – № 1. – С. 140-147.
5. Ільченко А. Окремі проблемні аспекти розгляду цивільних справ, що виникають із страхових правовідносин [Текст]/ А. Ільченко // Право. ua. – 2016. – № 1. – С. 141-146.
6. Судова практика розгляду цивільних справ, що виникають з договорів страхування [Текст]// Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 8. – С. 12-28.
7. Кравченко Р. Суброгація і регрес мають різний режим правового регулювання [Текст]/ Р. Кравченко // Юридична Газета. – 2013. – № 26. – С. 28-29.
8. Тарасенко Л. Право страхової компанії на регрес виникає незавжди: позиція Верховного Суду України [Електронний ресурс] / Л. Тарасенко. – Режим доступу: <http://yurholding.com/news/52-pravo-strahovoyi-kompaniyi-na-regres-vinikaye-nezavzhdi-pozicya-verhovnogo-sudu-ukrayini.html>. – Назва з екрана.
9. Постанова Верховного суду України від 5 квітня 2017 р. у справі №6-2806цс16. – [Електронний ресурс] / Єдиний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66118748>. – Назва з екрана.
10. Кірюшин А. Моментом початку позовної давності для регресної вимоги страховика є день проведення страховиком виплати страхового відшкодування третій особі (потерпілому в деліктному зобов'язанні) [Електронний ресурс]. / А. Кірюшин. – Режим доступу: [http://protokol.com.ua/ua/vsu_momentom_pochatku_pozovnoi_davnosti_dlya_regresnoi_vimogi_strahovika_e_den_provedennya_strahovikom_viplati_strahovogo_vidshkoduvannya_tretyi_osobi_\(poterpilomu_v_deliktnomu_zobov_yazanni\)\(vsu_vid_05_04_2017_6_2806tss16\)](http://protokol.com.ua/ua/vsu_momentom_pochatku_pozovnoi_davnosti_dlya_regresnoi_vimogi_strahovika_e_den_provedennya_strahovikom_viplati_strahovogo_vidshkoduvannya_tretyi_osobi_(poterpilomu_v_deliktnomu_zobov_yazanni)(vsu_vid_05_04_2017_6_2806tss16)). – Назва з екрана.